

Sanne Thierens

DE BEZETTING

**De strijd om abortuskliniek Bloemenhove
en baas in eigen buik**

Nijgh & Van Ditmar
Amsterdam

Voor alle zorgverleners die luisteren, helpen en
aanwezig zijn

Voor alle vrouwen, alle mensen die de
Bloemenhovekliniek bezetten
en zich inzetten voor het recht op zelfbeschikking

Inhoud

Inleiding	9
Tijdlijn	17
Proloog Voor de goede zeden	23

Deel 1 | 18 mei 1976

1 Een abortus en een miskraam	33
2 Een existentiële noodzaak	41
3 Een stel versierde kutten	53
4 Bloemenhove verzegeld	71
5 Bloemenhove bezet	81

Deel 2 | Wat voorafging

6 Vrouw beslis	93
7 Vrouw berust	117
8 Bloemenhove onder vuur	127
9 Bloemenhoven of niet Bloemenhoven	145
10 Onrust in de kliniek	159
11 Geen compromissen, de vrouw moet beslissen	177

Deel 3 | Vanaf 19 mei 1976

12 Bloemenhove belegerd	197
13 Gods eigen seksist	217
14 Permanent bezet	245
15 Poepjes van Van Agt	279

Epiloog De slag om het Binnenhof	303
Nawoord	333
Verantwoording en dankwoord	339
Geselecteerde bronnen	343
Persoonsnamenregister	348

Inleiding

In de tijd dat ik aan dit boek werkte doorliep ik een fertiliteitstraject. Ik was 34 jaar, vrijgezel, met mogelijk minder dan een decennium aan vruchtbare jaren voor me en de wens om in dit leven samen met iemand anders ouder te worden van een kind. Die onmogelijke combinatie van dingen had me na vijf jaar vrijwel dagelijkse stress over mijn aflopende vruchtbaarheid en een jaar van twijfelen naar het Universitair Medisch Centrum in mijn woonplaats Utrecht geleid. Daar zou ik mijn eicellen laten invriezen, een kostbare en indringende aangelegenheid die alleen al om die redenen slechts aan enkelen is voorbehouden.

Een voorzichtige lentezon kleurde de dag van mijn afspraak in het ziekenhuis. Op de fiets naar de Uithof was het zo warm dat ik ter hoogte van de Biltstraat mijn sjaal afdeed en mijn jas openritste. Maanden later fietste ik daar ook toen een auto vanuit een zijstraat de weg op reed. De grijze wagen met Pools nummerbord reed een stukje voor me uit op het fietspad en sloeg voor de abortuskliniek rechts af de parkeerplaats op. Het duurde een

paar tellen voor ik me realiseerde dat iemand misschien wel honderden kilometers naar Nederland was gereden om hulp te krijgen die haar in het eigen land werd onthouden.

Nu zat ik in een ruim kantoor met lamellen voor de ramen en in de hoek een gynaecologische stoel. De sympathieke fertiliteitsarts nam van achter haar bureau het plan van aanpak met me door. Routineus doorliep ze alle stappen en maakte af en toe ter verduidelijking een potloodtekening op het grote vel papier dat voor haar lag. Tegen de tijd dat ze bij het follikelstimulerend hormoon en de eiblaasjes was aanbeland, kon ik mijn tranen niet langer bedwingen. De arts zag mijn gezicht vertrekken en vroeg wat me raakte. Ik legde mijn situatie uit en zei dat ik hier liever niet had gezeten. Ik had me mijn vruchtbare levensloop toch wat anders voorgesteld. De arts knikte en schoof een doos met tissues naar me toe.

De keuze om zwanger te zijn en om dat niet te zijn zie ik als twee kanten van één medaille, die van reproductieve rechtvaardigheid zoals omschreven door Rodante van der Waal in *Baas in eigen buik*. Ik stel me voor dat de mensen die door de jaren heen hebben aangeklopt bij een abortuskliniek daar ook niet hadden willen zijn. Dat ook zij zich in een situatie bevonden die ze niet hadden voorzien. Maar dat ze, nu het aan de hand was, misschien dankbaar en opgelucht waren dat er een plek was waar hulp werd geboden.

Heel lang was dat niet zo. Begin jaren dertig bijvoorbeeld, toen de latere schrijfster Annie M.G. Schmidt zich heimelijk meldde bij een geschorste arts. Schmidt was toen student notariaat, begin twintig en ongewenst zwan-

ger. De dokter, die uit zijn functie was ontheven omdat hij eerder zwangerschappen had afgebroken, hielp haar met een illegale abortus. In haar musical *Foxtrot* beschreef Schmidt jaren later de gevoelens die met die ervaring gepaard gingen: ‘Over tijd / de eenzaamheid / verlatenheid / over tijd / wat dat betekent weet een vrouw alleen / dat hebben we dan met elkaar gemeen.’

Via deze woorden kwam ik bij mijn promotieonderzoek naar de musicals van Schmidt en Harry Bannink (waarover ik het boek *Mjoeziekul* schreef) de Bloemenhovebezetting op het spoor. Schmidt schreef ze namelijk in de eerste helft van 1977, nog geen jaar nadat minister van Justitie Dries van Agt had geprobeerd abortuskliniek Bloemenhove in Heemstede te sluiten. Daarmee hoopte hij een eind te maken aan de latere abortussen die daar plaatsvonden. Maar hij had niet gerekend op de grote groepen vrouwen en mannen die de kliniek kwamen bezetten om de sluiting te verhinderen.

Schmidt, die altijd goed op de hoogte was van de actualiteit en het onderwerp na aan het hart lag, sprak zich er onomwonden over uit. ‘De bekrompen Zedelijkheidswetgeving waarmee Van Agt de klok weer vijftig jaar terug wil zetten betekent de terugkeer van de breinaalden en de zeepsput,’ zei ze in *Elsevier*. Schmidt was een uitgesproken voorstander van legalisatie van abortus. ‘[Vrouwen] moeten toch zélf kunnen zeggen en zélf kunnen beslissen wat ze willen en hoe ze dat willen. En daarom moet die wet er komen, natuurlijk, en die moet er komen op zo’n manier dat de vrouw als mondig wordt aangerekend, wat ze blijkbaar niet wordt. Het is een object, nog steeds, waarover beslist wordt door commissies of door mannen aan de top.’

Tijdens de Bloemenhovebezetting van 1976 lieten vrouwen massaal en luidkeels horen wat zij wilden. Hoe meer ik over deze bijzondere bezettingsactie las, hoe meer ik de indruk kreeg dat ik een filmscript voor me had waarin de scènes zich als in een perfecte montage opvolgden: beelden van vrouwen die zingend de kliniek bezet hielden, gevolgd door een blik op de colonne ME-voertuigen die zich in het verlengde van de straat gereedmaakte voor een inval. Dan een overgang naar het Haagse Catshuis, waar minister Van Agt en premier Joop den Uyl ruziemaakten over de kwestie, en weer terug naar de bezetting, waar net Den Uyls (schoon)dochters arriveerden.

Inderdaad was de Bloemenhovebezetting zo uitzonderlijk dat ze in vrijwel alle geschiedenisboeken over Nederlandse politiek en emancipatie wordt genoemd. Anja Meulenbelt droeg haar feministische klassieker *De schaamte voorbij* uit het bezettingsjaar op aan ‘de vrouwen die de Bloemenhovekliniek bezet hielden’, in 2008 verkoos een jury van debatcentrum De Balie de Bloemenhovebezetting als beste protestactie van de voorgaande veertig jaar en in 2017 maakte Lemke Kraan er een beeldende radiodocumentaire over.

De weergave van de gebeurtenissen blijft echter veelal beperkt tot de eerste bezettingsdag. Maar Bloemenhove werd bijna twee weken lang bezet en de bezetting kende een uitgebreide aanloop met een eerdere sluitingspoging in 1974, een reeks abortuswetsvoorstellen, discussies in de Tweede Kamer en de geruchtmakende opkomst van de abortusrechtenbeweging alsook de antiabortusbeweging. Het eindigde bovendien niet bij de bezetting; daarop volgde een onbevredigende en zelfs bloederige nasleep.

Met steun van het Fonds Bijzondere Journalistieke

Projecten en het Cultuurfonds ben ik de Bloemenhovebezetting en de abortusstrijd van de jaren zeventig zo volledig mogelijk in kaart gaan brengen, om die te hervertellen op een verhalende manier die hopelijk recht doet aan de spannende geschiedenis. Die heeft ook zijn beperkingen.

Feministische organisaties die destijds actief waren, zoals Dolle Mina, Man-Vrouw-Maatschappij (MVM) en Wij Vrouwen Eisen (WVE), bestonden voor het grootste deel uit witte middenklassen-Nederlanders. Het abortusdebat was al gaande toen de grootste groepen zwarte vrouwen, migranten- en vluchtelingenvrouwen (ZMV-vrouwen) naar Nederland kwamen en zich begonnen te organiseren. De witte feministische organisaties hadden weinig oog voor de problemen die specifiek ZMV-vrouwen aangingen. Deze organisaties hadden zich het intersectioneel denken, dat ervan uitgaat dat verschillen in bijvoorbeeld huidskleur, leeftijd en klasse samen leiden tot structurele voor- of nadelen, nog niet (altijd) eigen gemaakt.

Het witte karakter van de organisaties werd door ZMV-vrouwen als een drempel ervaren om zich aan te sluiten, schrijft onderzoeker Pau Folkers. Ook speelde mee dat zwangerschapsafbreking voor sommige ZMV-groepen taboe was. Daarbij hadden zij vaak andere, meer urgente problemen die hun aandacht vereisten, zoals discriminatie en racisme, waardoor seksualiteit minder prioriteit had. In hun eigen organisaties besteedden ZMV-vrouwen op spreekuren en bij voorlichtingen, discussieavonden of themaweekenden aandacht aan abortus en anticonceptie. Het was vooral na de Bloemenhovebezetting, richting de jaren tachtig, dat ZMV-vrouwen collectief gingen meedoen aan landelijke acties voor het recht op abortus. Dit alles maakt dat de Bloemenhove-

bezetting en de vroege abortusstrijd overwegend witte geschiedenissen zijn.

Vrouwen en mannen van kleur maakten daar wel degelijk deel van uit. Van de Arubaanse Claudette van Trikt, die vanaf het begin betrokken was bij Dolle Mina, tot de veel geziene Surinaams-Nederlandse cabaretier Natascha Emanuels, die verschillende abortusdemonstraties en de Bloemenhovebezetting muzikaal omlijstte met optredens van haar Vrouwencabaret. En van de Nederlands-Chinees-Surinaamse arts Frans Wong, die als een van de eersten abortussen in zijn huisartsenpraktijk ging doen, tot de anonieme mannen op het terras en de wachtkamer-vloer op foto's en filmbeelden van de Bloemenhovebezetting.

Hoewel abortus een kwestie was waarmee voornamelijk heterovrouwen te maken kregen, streden lesbische organisaties zoals Lesbian Nation actief mee. Ook homomancipatievereniging Cultuur- en Ontspanningscentrum (COC) was solidair. Voor hen stond voorop dat vrouwen zelf moesten kunnen beslissen over hun lijf, ongeacht hun seksuele geaardheid. Non-binaire mensen waren tijdens de Bloemenhovebezetting nog niet als zodanig bekend of aangeduid en trans vrouwen en mannen heb ik in de documentatie niet gevonden (al wil dat niet zeggen dat ze er niet waren). Ik schrijf in dit boek daarom over (cis)vrouwen en (-)mannen, met inbegrip van de beperkingen van die binaire tweedeling.

Ondanks deze kanttekeningen zijn de acties rondom abortus, inclusief de Bloemenhovebezetting, de grootste en meest verbindende van de vrouwenbeweging geweest – voor zover je van zo'n eenduidige beweging kunt spreken. Volgens historica Mieke Aerts speelde de abor-

tuskwestie in de tweede feministische golf van de jaren zestig, zeventig en tachtig een vergelijkbare rol als het vrouwenkiesrecht in de eerste feministische golf. Het onderwerp raakte vrouwen van allerlei achtergronden en groeperingen en bracht hen samen in de strijd voor het recht op zelfbeschikking. In de woorden van historicus James Kennedy: ‘De feministische beweging was nooit zichtbaarder, nooit eensgezinder, nooit succesvoller.’

De gunstige publieke opinie en het politieke klimaat hielpen mee; een groeiende meerderheid van de Tweede Kamer stond achter het abortusstandpunt van de feministen, net als het grootste deel van de bevolking en de media. Kennedy beschrijft de Bloemenhovebezetting als ‘een symbool van “Nederland gidsland”, een vrije samenleving die geen last meer had van het traditionalisme dat de buurlanden nog steeds in zijn greep had’. De bezetters die ik sprak herinneren zich vooral de sterke gevoelens van saamhorigheid en onoverwinnelijkheid. Zoals Rooie Vrouw Marie-José Grotenhuis me zei: ‘We hadden niet het gevoel dat we de wind mee hadden; we waren zélf de wind.’

In dit boek reconstrueer ik de Bloemenhovebezetting, de jaren die eraan voorafgingen en de jaren die erop volgden. De proloog begint met de invoering van de Zedelijkheidswet in 1911, op basis waarvan later getracht werd de Bloemenhovekliniek te sluiten. In deel 1 maakt de vertelling een sprong naar 18 mei 1976, vlak voordat de politie Bloemenhove binnenvalt. Een terugblik geeft inzicht in de aanloop naar dat moment, om te eindigen met de aankomst van de bezetters en de eerste bezettingsnacht. Deel 2 gaat terug in de tijd, naar de opkomst van de vrouwenbeweging, langs alle ludieke acties en politieke pogingen

voor legalisatie van abortus uit de eerste helft van de jaren zeventig. Deel 3 vervolgt met de tweede bezettingsnacht van 19 mei 1976 tot en met het einde van de bezetting op 2 juni, gevolgd door de nasleep van de actie. De epiloog besluit met de aanneming van de abortuswet uit 1981 die vandaag de dag nog van kracht is.

‘Je bent niet alleen,’ zei de fertilitateitsarts. Ze keek me meelevend aan. ‘Het kan eenzaam voelen, maar ik zie veel mensen zoals jij, met dezelfde worsteling.’ Ik vermoedde dat ze gelijk had, al kende ik die mensen niet. Juist daarom was het van belang dat ze het zei. Het inbeelden van de gedeelde ervaring maakte mijn persoonlijke worsteling tot iets groters, of iets kleineres juist, iets wat een individuele existentiële levensvraag en de eigen problematiek oversteeg. Ik was niet alleen. Er werd naar mij geluisterd, ik werd gehoord en ik werd geholpen, zo goed als binnen de beperkingen van de situatie mogelijk was.

Die boodschap, *je bent niet alleen*, blijkt ook als het om abortus gaat van groot belang. Omdat er nog weinig over gesproken wordt, blijft grotendeels onzichtbaar dat één op de vijf vrouwen in haar leven een abortus meemaakt. Ik hoop dat dit boek iets van het resterende taboe weg kan nemen en ruimte kan maken voor gepaste trots op de reuzinnen op wier schouders we staan. Het recht op zelfbeschikking is geen vanzelfsprekendheid. Er is lang en hard voor gevochten. En, zoals dit boek hopelijk doet herleven, op een manier die alleen maar episch genoemd kan worden.